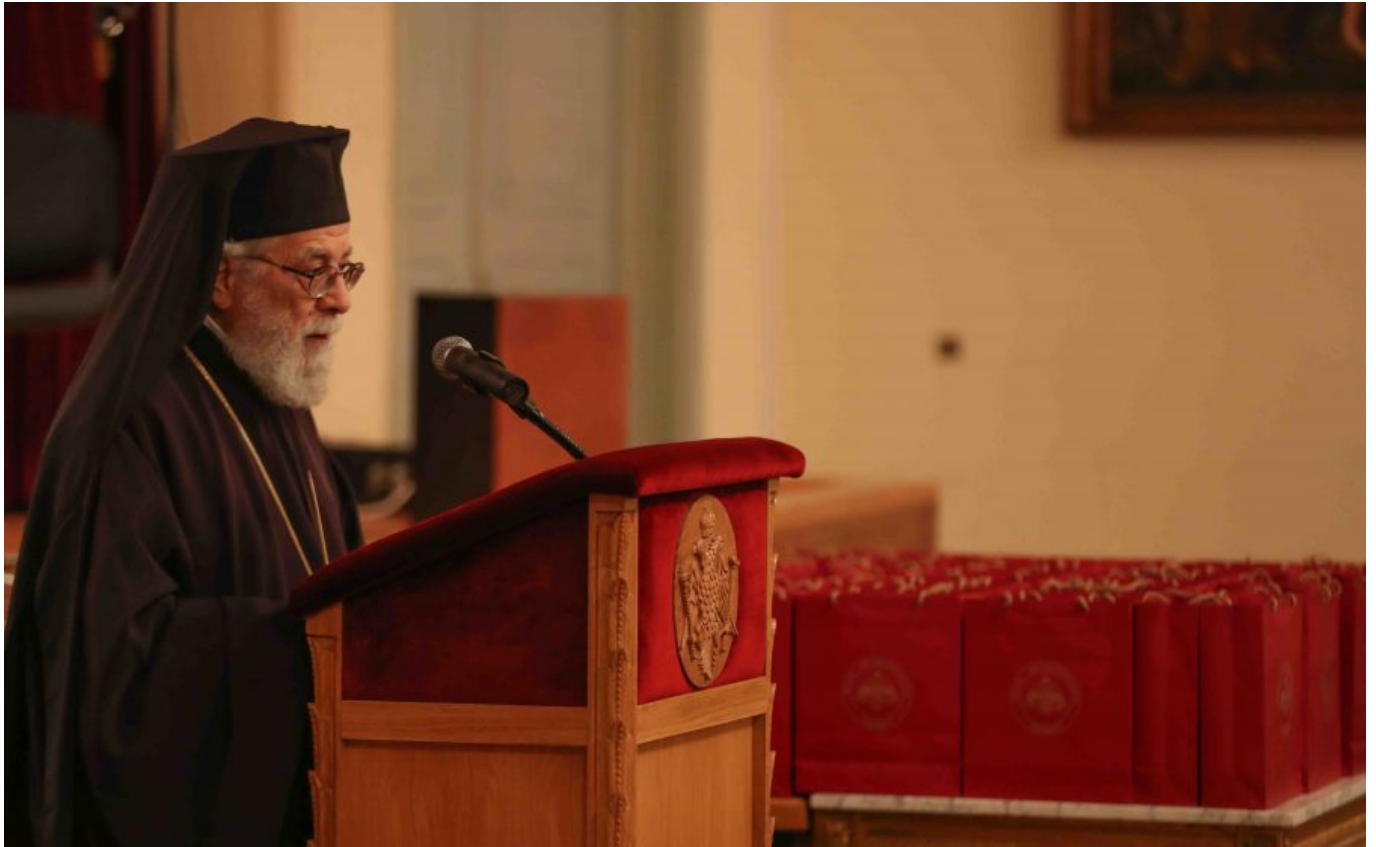

«Η θεωρία του Όντος: οι στόχοι της παιδείας»

/ Γνώμες

Του Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Κωνσταντίας και Αμμοχώστου κ. Βασιλείου

Οὕτω γοῦν οἱ τῆς καθ' ἡμᾶς θεοσοφίας ἀρχηγικοὶ καθηγεμόνες ὑπὲρ ἀληθείας ἀποθνήσκουσι πᾶσαν ἡμέραν μαρτυροῦντες ὡς εἰκὸς καὶ λόγῳ παντὶ καὶ ἔργῳ τῇ ἐνιαίᾳ τῶν Χριστιανῶν ἀληθογνωσίᾳ τὸ πασῶν αὐτὴν εἶναι καὶ ἀπλουστέραν καὶ θειοτέραν, μᾶλλον δὲ τὸ αὐτὴν εἶναι τὴν μόνην ἀληθῆ καὶ μίαν καὶ ἀπλὴν θεογνωσίαν. (Περὶ θείων ὀνομάτων, VII, 4).

Ὁ Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης γράφει ὅτι, “οἱ δικοὶ μας ἀρχηγοὶ καὶ ἡγεμονεύοντες ὡς πρὸς τὴν θεία σοφία, καθημερινῶς ἀποθνήσκουν γιὰ τὴν ἀλήθεια, ὅπως ἀρμόζει, μὲ λόγους καὶ μὲ ἔργα γιὰ τὴν ἐνιαία γνώση τῆς ἀλήθειας τῶν Χριστιανῶν. Ἡ ἀλήθεια αὕτη σὲ σύγκριση μὲ ἄλλες προτεινόμενες ἀλήθειες εἶναι καὶ ἡ ἀπλούστερη καὶ αὕτη ἔχει θεϊκὸ χαρακτήρα. Ἡ καλύτερα, αὕτη ἡ θεία σοφία εἶναι ἡ μόνη ἀληθινὴ καὶ ἡ μόνη πραγματικὴ θεογνωσία”. Ὁ Ἀρεοπαγίτης ποὺ ἔγραφε πιθανὸν τὸν πέμπτο αἰῶνα, δηλαδὴ ἓνα αἰῶνα μετὰ ἀπὸ τοὺς σήμερα τιμώμενους Τρεῖς Μεγάλους Ἱεράρχες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἄλλωστε ἔχει ἀντλήσει τὸν πλοῦτο τῆς

θεολογίας τους, ἔζησε ὅπως καὶ ἐκεῖνοι σὲ περίοδο ποὺ ἀκόμα ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία μὲ τὶς διάφορες σχολὰς τῶν Νεοπλατωνικῶν καὶ ἄλλων φιλοσοφικῶν συστημάτων, ἤθελε νὰ ὀρίσει τὴν περὶ τοῦ ὄντος ἀλήθεια. Αὐτὸ εἶναι ἐμφανὲς στὰ Ἀεροπαγιτικὰ συγγράμματα.

Θὰ χρησιμοποιήσουμε ὅμως στὴν κυριολεξία τὴ βεβαίωση τοῦ Ἀεροπαγίτη ὅτι «οἱ δικοὶ μας ἀρχηγοὶ καὶ ἡγεμονεύοντες ὡς πρὸς τὴ θεία σοφία, καθημερινῶς ἀποθνήσκουν γιὰ τὴν ἀλήθεια, ὅπως ἀρμόζει, μὲ λόγους καὶ μὲ ἔργα γιὰ τὴν ἐνιαίαν γνώση τῆς ἀλήθειας τῶν Χριστιανῶν». Αὕτῃ τῇ διαπίστωση θὰ τὴν ἐφαρμόσω στοὺς Τρεῖς Ἱεράρχες, οἱ ὅποιοι ἄφησαν ἀνεξίτηλη τὴ σφραγίδα τους στὴν ἱστορία ὄχι ἀπλῶς καὶ μόνο τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ τῆς ἀνθρωπότητας στὸ σύνολό της μὲ τὴ ζωὴ καὶ τοὺς ἀγῶνες τους, μὲ τὰ συγγράμματά τους καὶ μὲ τὴ θεολογία τους, ποὺ παραμένει ἀκόμα καὶ στὶς μέρες μας σὲ ἰσχύ, γι' αὐτὸ καὶ συνεχίζουν νὰ παραμένουν οἰκουμενικοὶ διδάσκαλοι.

Γιὰ ποιά ἀλήθεια ὅμως διεξήγαγαν συνεχῆ ἀγῶνα ἔργῳ καὶ λόγῳ οἱ ἡγούμενοι τῆς θεογνωσίας καὶ τῆς ἀλήθειας Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας; Ποιά εἶναι αὕτη ἡ ἀλήθεια; Ὁρθόδοξος σύγχρονος θεολόγος, ἔχοντας κατὰ νοῦν τὶς γνωστὲς λεγόμενες ἀποδείξεις ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ τοῦ Δυτικοῦ σχολαστικοῦ Θεολόγου καὶ Φιλόσοφου Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτη, εἶχε σημειώσει τὸ χαρακτηριστικὸ ὅτι γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἀνατολή, ἡ ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπόλυτα βέβαιη καὶ δὲν χρειάζεται ἀπόδειξη. Ἐκεῖνο ποῦ θέλουμε καὶ προσπαθοῦμε νὰ ἀποδείξουμε εἶναι αὕτη αὕτη ἡ ὑπαρξὴ τοῦ ἀνθρώπου, δεδομένων τῶν ρευστῶν συνθηκῶν τῆς ἐπίγειας ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου του. Αὐτὸ ποὺ ἐννοεῖται στὴ συγκεκριμένη περίπτωση εἶναι ἡ ἀπόλυτη καὶ ὑπαρξιακὴ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό, γιατί ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει χωρὶς τὴ σχέση του μὲ τὸν χορηγὸ τῆς ζωῆς. Μὲ αὐτὸ ἀντιλαμβανόμαστε ὅτι ἡ Χριστιανικὴ διδασκαλία δὲν εἶναι περιοριστικὴ τῆς γνώσης σὲ μόνον τὰ ὄντα ποὺ ὑποπίπτουν στὶς αἰσθήσεις, ἀλλὰ τὸ ὑπὲρ τὴν ὕλη ὑπαρκτὸ εἶναι περισσότερον βέβαιο ἀπὸ τὸ αἰσθητό.

Ὁ τίτλος τῆς ἀποψινῆς πανυγηρικῆς ὁμιλίας μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐορτῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ τῆς ἐρτῆς τῶν γραμμάτων, τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας, εἶναι ἐμπεισμένη ἀπὸ τὸν περίφημο Λόγο τοῦ Μεγάλου Βασιλείου: “Πρὸς τοὺς Νέους, ὅπως ἂν ἐξ Ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων”. Χαρακτηριστικὰ μάλιστα, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς νέους, τοὺς ὑπενθυμίζει ὅτι ἔχουν ὡς παιδαγωγοὺς τοὺς γονεῖς τους, μετὰ ὅμως ἔχουν καὶ τὸν ἴδιο γιὰ νὰ τοὺς προσφέρει τὶς παιδευτικὰς κατευθύνσεις, δεδομένου ὅτι, ὅπως ὁ ἴδιος, οἱ ἄλλοι τιμώμενοι ἅγιοι Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὅπως καὶ τὸ σύνολο τῶν Πατέρων τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, φοιτοῦσαν σὲ σχολὰς ὅπου διδασκόταν ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία, ἡ Ἑλληνικὴ μυθολογία καὶ γενικότερα ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία[1].

Στις μέρες μας γίνεται κατὰ κόρον λόγος γιὰ τὴν Παιδεία. Δίκαια, βέβαια, γιατί ἔχουμε εὐθύνη γιὰ τὴν παροχὴ τῆς γνώσης καὶ τὴ μὀρφωση τοῦ χαρακτήρα, τῆς προσωπικότητας καὶ τῆς κοινωνικοποίησης τῶν νέων. Θὰ ἔλεγα, ὅμως, ὅτι τὰ ρεύματα ποὺ ἐπιθυμοῦν τὴν δική τους ἐπίδραση στὴν Παιδεία εἶναι ἄπειρα καὶ τὸ καθένα στοχεύει σὲ ἓνα ἢ περισσότερους σκοπούς. Γιὰ τὴν Πατρίδα μας τὰ πράγματα δὲν διαφοροποῦνται καὶ πολὺ. Εἶναι κράτος μέλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως καὶ δέχεται κατευθυντήριες γραμμὲς γιὰ ἐναρμόνηση τῆς Παιδείας μὲ τὰ εὐρωπαϊκὰ δεδομένα. Ἐπίσης ἡ παγκοσμιοποίηση ἐπηρεάζει τὴ στοχοθέτηση τῆς παιδείας, ὅπως βέβαια καὶ σὲ ὕψιστο βαθμὸ, ἡ ἀνάπτυξη τῆς τεχνολογίας. Θὰ ἔλεγα ὅμως μὲ τρόπο χαρακτηριστικό, ὅτι μελέτες, καὶ ὑπάρχει πλῆθος παρόμοιων μελετῶν, ποὺ χθὲς ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν στοχοθέτηση τῆς παιδείας, οἱ προτάσεις τους δὲν ἰσχύουν πλέον γιὰ τὸ σήμερα. Οἱ ἀλλαγὲς ποὺ παρατηροῦνται στὸ κοινωνικό, τὸ πολιτικό, τὸ τεχνολογικὸ καὶ τὸ ἐκπαιδευτικὸ γίνεσθαι εἶναι τόσο πολλὲς καὶ κυρίως ρευστές, ποὺ εἶναι σχεδὸν ἀδύνατο νὰ τὶς παρακολουθήσει κανεὶς.

Χωρὶς νὰ θέλω νὰ ἀσκήσω ὁποιαδήποτε κριτική, διερχόμενος κείμενο τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Πολιτισμοῦ σχετικὸ μὲ τὴν Παιδεία, γιὰ τὴ δική μου ἐνημέρωση, διαπίστωσα ὅτι κατὰ τὸ μέγιστο ἀσχολεῖται μὲ τὴν πρακτικὴ ὀργάνωση τῆς Παιδείας, πράγμα ἀπόλυτα θεμιτό, κατανοητὸ καὶ ἀναγκαῖο, ἀλλὰ εἶναι ἑτεροβαρὲς ὡς πρὸς τοὺς ἐπιδιωκόμενους στόχους. Βεβαίως, διαπιστώνει κανεὶς στὸ κείμενο τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας καὶ Πολιτισμοῦ, τὴν ὕπαρξη συγκεκριμένων στόχων, παρόμοιων μὲ μελέτες γιὰ παράδειγμα τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν. Ἄρθρο μὲ τίτλο, “Ἡ πολιτιστικὴ εὐαισθησία γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν συμπεριφορᾶς στὴν παιδεία”, εἰδικὰ γιὰ τὴν Πολιτεία τῆς Ἀτλάντας[2], σημειώνει ὅτι οἱ ὑπεύθυνοι συμπεριφεριολόγοι, ὅπως ἀποκαλοῦνται, γιὰ τὴν πολιτιστικὴ ταυτότητα καὶ συμπεριφορὰ τῶν παιδιῶν ποὺ μετέχουν στὸ ἐκπαιδευτικὸ ἀγαθό, πρέπει νὰ προσανατολίσουν τὴν προσπάθεια τῆς παιδείας σὲ τρεῖς τομεῖς: τὴν ἐθνικότητα, τὸ φύλο καὶ τὴ θρησκεία. Αὐτὲς οἱ ἀρχὲς βέβαια ἀναφέρονται σὲ μία πολυπολιτισμικὴ κοινωνία τῶν πολλῶν Ἐθνοτήτων καὶ τῶν πολλῶν θρησκειῶν τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν, μὲ στόχο τὴν ἀνάπτυξη τῆς προσωπικότητας τοῦ παιδιοῦ ὁποιασδήποτε ἡλικίας μέσα στὸ μακροκοινωνικὸ περιβάλλον ποὺ ζεῖ, ὅπως καὶ τὴ στήριξη τῆς συμπεριφορᾶς του ἀνάλογα μὲ τὴν πολιτιστικὴ καὶ θρησκευτικὴ του προέλευση ἢ καὶ τοῦ φύλου του καὶ ἐντὸς τοῦ μικροκοινωνικοῦ του περιβάλλοντος, ὅπως εἶναι ἡ οἰκογένεια μὲ τὶς θρησκευτικὲς ἐπιλογές τους ἢ καὶ ἡ θρησκευτικὴ κοινότητα μέσα στὴν ὁποία ἀναπτύσσονται πνευματικά, γιὰ νὰ μὴ δημιουργοῦνται συγκρούσεις μεταξὺ τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ περιβάλλοντός του ἢ καὶ συγχύσεις ὡς πρὸς τὶς ἐπιλογές τοῦ νέου.

Ἡ Κύπρος πιθανὸν νὰ ἀποτελεῖ μία μικρογραφία τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν ἢ καὶ

τῶν χωρῶν τῆς Ἑνωμένης Εὐρώπης, στήν ὁποία καὶ ἀνήκει, λόγω τῆς συνθέσεως τοῦ σχολικοῦ πληθυσμοῦ μὲ τὴν παρουσία πολλῶν παιδιῶν ἐργαζομένων ἢ καὶ μεταναστῶν γονέων. Βεβαίως, εἶναι ἀναγκαῖα ἡ φροντίδα γιὰ τὰ παιδιὰ αὐτά, ἀλλὰ ἐδῶ ὑπάρχει μία πρόκληση ἐθνικῆς καὶ πολιτιστικῆς εὐθύνης γιὰ τοὺς Κύπριους νέους. Ἡ Ἀτλάντα θέτει ὡς βάση τῆς παιδείας τὴν ἐθνικότητα, τὸ φύλο καὶ τὴ θρησκεία. Ἄν ἀναφέρουμε ἓνα ἄλλο παράδειγμα, τὸ ὁποῖο δὲν περιορίζεται γεωγραφικά, ἀλλὰ ἐφαρμόζεται κατὸπιν ἰδεολογικῆς ἐπιλογῆς, δηλαδὴ αὐτὸ τοῦ λεγόμενου ἀνθρωπισμοῦ, γνωστοῦ ὡς οὐμανισμοῦ (humanismus), ἓνα φιλοσοφικὸ κίνημα ποὺ θέλει νὰ ἐπηρεάζει τὰ τῆς Παιδείας μὲ τὰ διάφορα lobbys στὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωση ἢ καὶ ἄλλοι, διαγράφει τὰ ὅρια τοῦ ἀνθρώπου μόνον στὸ χῶρο τοῦ αἰσθητοῦ. Ἀπορρίπτει τὸ ὑπερβατὸ, δηλαδὴ τὸν Θεό. Στὸ υπαρξιακὸ ἐρώτημα “Ποιός/Τί εἶμαι;” ὁ ἀνθρωπιστὴς Dan Barker ἀπαντᾷ:

“Εἶσαι ἓνας ἔλλογος ἄνθρωπος. Ἡ ζωὴ σου ἔχει ἀξία ἀπὸ μόνη της. Δὲν εἶσαι δεύτερης τάξης κάτοικος τοῦ σύμπαντος, ὅπου ἀντλεῖς τὸ νόημα τῆς ζωῆς ἀπὸ κάποιον ἔξω ἀπὸ σένα. Δὲν εἶσαι ἐκ φύσεως κακός, εἶσαι ἐκ φύσεως ἄνθρωπος, ἔχοντας τὴ θετικὴ δυνατότητα νὰ βοηθήσεις νὰ γίνῃ ὁ κόσμος γύρω σου πιὸ ἠθικός, πιὸ εἰρηνικός, πιὸ εὐχάριστος. Ἐμπιστεύσου τὸν ἑαυτό σου”.

Ὁ ὁρισμὸς τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὸν ἀνθρωπισμὸ καὶ τὸν ἀθεϊσμὸ συνοψίζεται στὴ διακήρυξη ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεός, ἡ ὕλη ἔχει ὀργανωθεῖ ἀφ’ ἑαυτῆς, ἀπορρίπτεται ἡ θρησκεία ὡς δεισιδαιμονία καὶ παραλογισμός, τὰ προβλήματα λύονται μὲ τὴ λογικὴ καὶ τὸ ἄτομο παύει νὰ ὑπάρχει μὲ τὸ θάνατο. Βεβαίως, πολλὲς ἀνθρωπιστικὲς ἀρχές, ὅχι αὐτὲς ποὺ ἀπαριθμήσαμε, εἶναι κατ’ ἐξοχὴν ἀρχές τοῦ Χριστιανισμοῦ[3], ὅπως ὁ λεγόμενος ‘χρυσὸς κανόνας’ τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων ποὺ τὸν υἱοθετεῖ καὶ ὁ ἀνθρωπισμὸς: “πάντα οὖν ὅσα ἐὰν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτως καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως” (Ματθ. 7,12), ἀφαιρόντας τὸν ὅμως ἀπὸ τὸ πλαίσιο τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ὁ Ψαλμωδός, στὴ διακήρυξη αὐτὴ τοῦ ἀθεϊστικοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἀπαντᾷ: “Εἶπεν ἄφρον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐ ἔστι Θεός”. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, μὲ τὴν παραβολὴ τοῦ ἄφρονος πλουσίου, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ συγκέντρωσε τὴν πλούσια ἐσωδεῖα του σὲ μεγαλύτερες ἀποθήκες καὶ σὰν σὲ μονόπρακτο στὴ σκηνή, μονολογώντας εἶπε τὸ περίφημο: “ψυχὴ, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά· ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου” (Λκ. 12,19), τὸν ἔθεσε ἐνώπιον τοῦ σκληροῦ διλήματος: “ἄφρον, ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἠτοίμασας τίνι ἔσται;” (Λκ. 12,20).

Ἀπὸ τὴ μέχρι τώρα διαπραγμάτευση ἐντοπίζουμε δύο σημαντικὰ θέματα: α) τὴ συνεχὴ ροὴ τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου ποὺ δὲν προσφέρει κάτι πνευματικὰ σταθερό, στὸ ὁποῖο νὰ μπορεῖ νὰ στηριχθεῖ ἡ Παιδεία καὶ νὰ στηριχθεῖ ὁ νέος κατὰ τὴ διάρκειά τῆς σχολικῆς ἡλικίας του καὶ στὴν πορεία τῆς ζωῆς του καί, β) τὸν ἀνθρωπισμὸ, ποὺ μὲ τὴν πρόταση τῆς ἐκκοσμικευμένης παιδείας ἀπορρίπτει τὴν

πίστη στὸν Θεό. Οἱ καταστάσεις αὐτὲς μᾶς ὁδηγοῦν στὸ ἀντίβαρο ἔναντι τῶν προτάσεων αὐτῶν, ποὺ εἶναι ἡ πρόταση τοῦ Μ. Βασιλείου, ὅτι ὁ στόχος τῆς παιδείας εἶναι ἡ Θεωρία τοῦ ὄντος[4]. Αὐτὴ ἡ ἀρχὴ προσφέρει τὴ σταθερά, ἀναγκαία γιὰ νὰ στηρίξει ὁ παιδευόμενος ὅλο τὸ ἐσωτερικὸ του πνευματικὸ οἰκοδόμημα ποὺ οἰκοδομεῖται μὲ τὴ συνεχῆ γνωσιολογικὴ καὶ μορφωτικὴ του προσπάθεια. Διευκρινίζουμε ὅτι τὸ ΟΝ στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ὁ Μεγάλος Καππαδόκης Πατέρας, δὲν εἶναι τὸ ἀφηρημένο ὄν τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ ὁ προσωπικὸς Θεὸς τῆς Ἀποκαλύψεως, ὁ Πατέρας, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ὅταν ὁ Μωυσῆς βρέθηκε ἐνώπιον τῆς φλεγόμενης καὶ μὴ καίμενης βάτου στὸ Σινᾶ ὄρος, ὁ Θεὸς τοῦ ἀποκάλυψε τὸ ὄνομά του μὲ τὴν πρόταση, “ἐγὼ εἰμὶ ὁ ὢν”, εἶμαι αὐτὸς ποὺ ὑπάρχω. Γι’ αὐτὸ τὸ ὄν μιᾶς ὁ Μ. Βασίλειος. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος παρομοιάζει τὴν ἀνάβαση τοῦ προφήτη Μωυσῆ στὸ Σινᾶ μὲ τὴν προσπάθεια ποὺ πρέπει νὰ καταβάλει ὁ κάθε θεολόγος, ὁ κάθε παιδεύων καὶ παιδευόμενος, ὁ κάθε ἄνθρωπος γιὰ νὰ γνωρίσει τὸν Θεό. Αὐτὸ ἀποτελεῖ καὶ τὴ βασικὴ Χριστιανικὴ ἀρχὴ τῆς ἀρχῆς τοῦ μέσου καὶ τοῦ τέλους, δεδομένου ὅτι ὁ Θεάνθρωπος Χριστὸς εἶναι “χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας” (Ἑβρ. 13,8). Ὁ Θεὸς ἀποκαλύφθηκε στὸν Προφήτη τῆς Ἀποκαλύψεως εὐαγγελιστὴ Ἰωάννη λέγοντάς του: “Ἐγὼ εἰμι τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὦ, ... ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ” (Ἀπ. 1,8).

Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες, κατ’ ἐξοχὴν ἔχουν καθιερώσει τὴν ὀρθόδοξη διδασκαλία, τὸ δόγμα καὶ τὴν πίστη τῆς Ἐκκλησίας στὸν Τριαδικὸ Θεὸ καὶ γιὰ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἄν ὁ Χριστιανισμὸς καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ κατὰ συνέπεια, ἡ Ἐκκλησία δὲν ἔχουν ἀνθρωπιστικὸ χρακτήρα, διδασκαλία καὶ προοπτικὴ, διερωτῶμαι τί μπορεῖ νὰ εἶναι ἀνθρωπισμὸς καὶ ποιὸς ἄλλος μπορεῖ νὰ καταθέσει τίς ἀξίες τοῦ Χριστιανικοῦ ἀνθρωπισμοῦ; Ὁ ἄνθρωπος εἶναι δημιούργημα τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, λαμβάνοντας τὴν ἀνθρώπινη φύση μὲ τὴ συνεργία τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ πρόσφερε τὴ σωτηρία, τὴ δυνατότητα νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ ὅ,τι ταπεινώνει καὶ ἀποανθρωποεῖ τὸν ἄνθρωπο γιὰ νὰ τὸν ὁδηγεῖ στὸν ἁγιασμό. Ἡ μεγαλύτερη τιμὴ ἀκόμα εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἔχει ἐγκαταστήσει αἰωνίως τὴν ἀνθρώπινη φύση ἐνωμένη στὴν ὑπόσταση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, στὰ “δεξιὰ” τοῦ Θεοῦ Πατέρα. Τὸ πλέον χαρακτηριστικὸ δῶρο γιὰ τὸν ἄνθρωπο εἶναι ἡ ἐλευθερία καὶ τὸ αὐτεξούσιό του. Σὲ αὐτὴ τὴ σταθερὰ τῆς παιδείας καὶ τῆς πίστεως γίνεται ἡ ἀναφορὰ τοῦ Μ. Βασιλείου μὲ τὴν πρόταση: “ἡ θεωρία τοῦ ὄντος”. “Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὥσπερ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστιν” (Μτ. 5,48). Θέτουμε τὸν ἑαυτό μας ἐνώπιόν τοῦ Θεοῦ καὶ καταβάλλουμε προσπάθεια νὰ μιμηθοῦμε τὴν τελειότητα τοῦ παραδείγματος, γιὰτὶ ὁ Θεὸς εἶναι ὁ κατ’ ἐξοχὴν παδαγωγός.

Γιὰ νὰ μὴ θεωρηθεῖ ὅμως ὅτι ὁ Μ. Βασίλειος, μὲ μία τέτοια πρόταση ἀποκλείει τὴν ἄλλη γνώση, ἡ ὁποία ὀνομάσθηκε ‘θύραθεν’, κάνει μία σημαντικὴ σύνθεση μὲ τὴν

περιγραφή μιᾶς εἰκόνας. Ἡ θεωρία τοῦ ὄντος, πού δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὴν πίστη καὶ τὴ σχέση μας μὲ τὸν Θεό, παράγει καρποὺς ἁγιασμοῦ, δικαιοσύνης, ἀγάπης, εἰρήνης, σεβασμοῦ τοῦ συνανθρώπου μας, σεβασμοῦ τῆς δημιουργίας καὶ τοῦ περιβάλλοντος. Οἱ καρποὶ αὐτοὶ καὶ ἄλλοι πολλοὶ εἶναι οἱ καρποὶ τοῦ δένδρου, πού ἀντιστοιχοῦν στὶς ἀρετὲς πού πρέπει νὰ κοσμοῦν τὸν ἄνθρωπο. Κατὰ τὸν Μ. Βασίλειο, τὰ φύλλα προστασίας τῶν καρπῶν εἶναι ἡ θύραθεν παιδεία. Στὴ σκέψη τοῦ ἱεροῦ Πατέρα, ἐπιπρόσθετα, τὸ δένδρο μὲ τοὺς καρπούς, πού αὐτὴ τὴ φορὰ προσφέρουν τὴ ζωὴ, συγκρίνεται μὲ τὸ δένδρο τοῦ Παραδείσου, τοῦ ὁποῖου ὁ καρπὸς ὁδήγησε στὴν πτώση, γιατί θέλησαν οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀποβάλουν τὸν Θεό ἀπὸ τὴ ζωὴ τους καὶ νὰ τὸν ἀντικαταστήσουν μὲ τὸν ἑαυτό τους. Οἱ καρποί, ἐπομένως, τῆς πίστεως καὶ τῆς παιδείας εἶναι αὐτοὶ πού συνθέτουν τὴν πίστη καὶ τὴν ἠθικὴ συμπεριφορὰ καὶ ἀποτελοῦν ἀναγκαῖο συνοδὸ γιὰ τὸν κάθε ἄνθρωπο καὶ τὶς ἀνθρώπινες ἀξίες καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἀποτελοῦν στόχους τῆς παιδείας. Ἐπειδὴ προσφάτως δημιουργήθηκε σάλος γιὰ κάποια περιστατικὰ ὅσον ἀφορᾷ τὴ διδασκαλία τῶν θρησκευτικῶν, θὰ πρέπει νὰ δηλώσουμε ἀπερίφραστα ὅτι αὐτὰ φανερώνουν ἀρρωστημένη θρησκευτικότητα πού ἀντιτίθενται στὴ διδασκαλία τῶν Πατέρων καὶ τῆς Ἐκκλησίας στὸ σύνολό της.

Ἡ ἱστορία τῆς συνθέσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ μὲ τὸν Ἑλληνισμό, πού δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνα σύνθημα, οὔτε ἓνα ἰδεολόγημα, ἔχει μετατραπεῖ σὲ μήτρα Χριστιανικοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀρκεῖ μία μικρὴ παρατήρηση γιὰ νὰ διαπιστώσουμε τὴν πραγματικότητα αὐτή. Γερμανὸς φιλόσοφος, συνειδητοποιώντας τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀξία τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, διατύπωσε μὲ χαρακτηριστικὸ τρόπο τὴν ἔκπληξή του λέγοντας, ‘μισῶ τοὺς Ἕλληνες φιλόσοφους γιατί εἶπαν τὰ πάντα καὶ δὲν ἄφησαν κάτι γιὰ ἐμᾶς’. Κατ’ ἀντίστοιχο τρόπο μὴ Ἕλληνας ὀρθόδοξος θεολόγος εἶπε ὅτι ἂν θέλουμε νὰ γίνουμε ἀληθινοὶ θεολόγοι καὶ γιατί ὄχι καὶ αὐθεντικοὶ Χριστιανοί, πρέπει νὰ γίνουμε Ἕλληνες, ἐννοῶντας ὅτι οἱ Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μᾶς ἔχουν διδάξει τὴν ἀληθινὴ θεολογία μὲ τὴ θεολογικὴ σκέψη καὶ τὰ συγγράμματά τους. Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις ὅμως, τὸ ὄργανο τῆς φιλοσοφικῆς καὶ θεολογικῆς σκέψεως εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ὁ προβληματισμός μου εἶναι κατὰ πόσο μπορούμε σήμερα νὰ γίνουμε εἴτε Ἕλληνες φιλόσοφοι εἴτε ἀληθινοὶ θεολόγοι καὶ αὐθεντικοὶ Χριστιανοὶ μὲ τὴν χωρὶς ἐπίπεδο ἐκμάθηση ἢ καὶ τὴν κακοποίηση τῆς Ἑλληνικῆς γλῶσσας καὶ τὴν παραθεώρηση παιδείας καὶ τῆς σχέσώς μας μὲ τὸν Θεό.

Θα ἔλεγα ὀλοκληρώνοντας, νὰ στὴν ποιοτητικὴ παιδεία ἀπὸ τὸ κράτος καὶ τοὺς φορεῖς τῆς παιδείας, ἀλλὰ ἡ ἔκκλησή μου πρὸς τοὺς γονεῖς εἶναι νὰ μὴ θέτουν σὲ δεύτερη μοίρα τὴν πνευματικὴ καὶ γνωσιολογικὴ παιδεία τῶν παιδιῶν τους. Ὁ Χριστὸς εἶπε χαρακτηριστικά: “Τίς ἐστὶν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃν ἐὰν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ; καὶ ἐὰν ἰχθὺν αἰτήσῃ, μὴ ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ;” (Μτ. 7,9-19). Γι’ αὐτὸ καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος συμβουλεύει τοὺς

γονεῖς νὰ μὴ προσφέρουν ὡς κληρονομία μόνο τὰ ὑλικά, ποὺ εὐκόλα σκορπίζονται, ἀλλὰ τὰ πνευματικά καὶ σταθερά (Ἐπιστ. 61). Ἡ σύγχρονη παιδεία μας καὶ βεβαίως δὲν θὰ ἀγνοήσει οὔτε θὰ ἀπορρίψει τὴν τεχνολογία καὶ τὴν ἐπιστήμη. Προφανέστατα ὅμως, πρέπει νὰ ἀποβάλλει τὸν χρηστικό της χαρακτήρα, ποὺ ἔχει μοναδικὸ στόχο τὴν ἐπιτυχία τῶν ἐξετάσεων καὶ τὴν εἴσοδο στὰ Πανεπιστήμια, πνίγοντας καὶ μηδενίζοντας τὶς πραγματικὲς ἀξίες καὶ τοὺς πραγματικοὺς στόχους. Ἐν κατακλείδι, σύμφωνα μὲ τὸν Μ. Βασίλειο, ἡ σταθερὰ ἀξία ποὺ προσφέρει ἐγγύηση στὴν ὁλοκλήρωση τῆς προσωπικότητος, μετὰ τὴ συγκέντρωση τῶν ποικίλων γνώσεων, εἶναι ἡ θεωρία τοῦ ὄντος τῆς Ἑλληνικῆς κοσμοθεωρίας καὶ ἡ θεωρία τοῦ Θεοῦ τῆς Χριστιανικῆς Ἀποκαλύψεως.

[1] Τό τε γὰρ ἡλικίας οὕτως ἔχειν, καὶ τὸ διὰ πολλῶν ἤδη γεγυμνάσθαι πραγμάτων, καὶ μὴν καὶ τὸ τῆς πάντα παιδευούσης ἐπ' ἅμφω μεταβολῆς ἱκανῶς μετασχεῖν, ἔμπειρόν με εἶναι τῶν ἀνθρωπίνων πεποίηκεν, ὥστε τοῖς ἄρτι καθισταμένοις τὸν βίον ἔχειν ὥσπερ ὁδοῦ τὴν ἀσφαλεστάτην ὑποδεικνύναι· τῇ τε παρὰ τῆς φύσεως οἰκειότητι εὐθὺς μετὰ τοὺς γονέας ὑμῖν τυγχάνω, ὥστε μήτ' αὐτὸς ἔλαττόν τι πατέρων εὐνοίας νέμειν ὑμῖν, ὑμᾶς δὲ νομίζω, εἰ μή τι ὑμῶν διαμαρτάνω τῆς γνώμης, μὴ ποθεῖν τοὺς τεκόντας, πρὸς ἐμὲ βλέποντας. (Πρὸς τοὺς Νέους, 1, 3-13).

[2] Cultural Sensitivity in the Application of Behavior Principles to Education. Contributors: Kauffman, James M. – Author, Conroy, Maureen – Author, Gardner, Ralph., III – Author, Oswald, Donald – Author. Journal title: Education & Treatment of Children. Volume: 31. Issue: 2 Publication date: May 2008.

[3] Βλ. Dean HALVERSONE. Guide des religions. Perspective Chrétienne, édition, Maison de la Bible, 2008. Τὸ πρωτότυπο Ἀγγλικό: The Compact Guide to World Religions, International Students, Inc, 1996.

[4] “Λέγεται τοίνυν καὶ Μωϋσῆς ἐκεῖνος ὁ πάνυ, οὗ μέγιστόν ἐστιν ἐπὶ σοφία παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ὄνομα, τοῖς Αἰγυπτίων μαθήμασιν ἐγγυμνασάμενος τὴν διάνοιαν, οὕτω προσελθεῖν τῇ θεωρίᾳ Τοῦ ὄντος. Παραπλησίως δὲ τούτῳ, κἂν τοῖς κάτω χρόνοις, τὸν σοφὸν Δανιὴλ ἐπὶ Βαβυλῶνός φασι τὴν Χαλδαίων σοφίαν καταμαθόντα, τότε τῶν θείων ἄψασθαι παιδευμάτων”. (Πρὸς τοὺς Νέους, 3, 11-18).

Ομιλία που εκφωνήθηκε κατὰ τον εορτασμό των Τριῶν Ιεραρχῶν στο Πολιτιστικό Ἰδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' την Πέμπτη 30 Ιανουαρίου 2020